

להחזיר מכח „דינא דמלכותא דינא“, או מדין „הפקר בית דין הפקר“, וכמו שמצאנו לגבי המציל מזוטו של יום ומשלוליתו של נהר, שמן הדין הרי אלו שלו אפילו הבעל עומד וצווח, אעפ״כ מכח דינא דמלכותא דינא חייב להחזיר (הרמ״א בחושן-המשפט סי' רנ״ט ס״ז), והוא הדין בנדון דידן.

מובן מאליו שסכום כסף פעוט ביותר, מן הסתם הבעלים מתיאשים מיד, ולא יפנו לתחנת המשטרה לחפשו, וסביר שזכה בו המוצאו מיד, אבל סכום שניתן להניח שבעליו לא יתיאשו ממנו, חובה בזמנינו להביאו לתחנת המשטרה הסמוכה ביותר, ובוזה מקיים אדם מצות השבת אבידה כתקנה.

סז

הלנת שכר שכיר לעובדי צבור

הנני לאשר קבלת מכתבו מיום כ״ט בסיון דנא, בשאלתו אם גם על הציבור חל איסור „לא תלין פעולת שכיר“ ו„לא תבוא עליו השמש“, כשהצבור מעסיק פועלים וכו׳ כממשלה, סוכנות, עיריות, מפלגות וכדומה. ואם חל גם על צבור, על מי החיוב: ההנהלה, המנהל בתור שליח, או הצבור כולו.

והנה לשאלה זאת לא מצאתי בעניותי דברים ברורים בהלכה, אך ניתן ללמוד פרט זה מכלליותה של מצוה זאת, וילמד הסתום מן המפורש.

בראשונה נקדים כדבר פשוט, שכל מעשי הצבור אינם יכולים להעשות אלא ע״י שלוחם בלבד. דרך משל בנדון דידן, שכירות פועלים, אין כל הצבור יכולים לעסוק בכך, ואף לא הנבחרים העומדים בראש, אלא ממונים מיוחדים שנתמנו לביצוע עבודות צבוריות. מעתה ברור, שעובדי ממשלה או עיריה וכדומה, הם עובדי צבור שנשכרו למלאכתם ע״י שליחי הצבור.

וכך פסק מרן בדיון שליח: האומר לשלוחו צא ושכור לי פועלים, ושכרם ואמר להם שכרכם על בעה"ב, אין שום אחד מהם עובר על בל-תליון. ומיהו בעה"ב עובר משום אל תאמר לרעך לך ושוב אם אינו טרוד ומכוין לדחותם (הכונה, אלא שמכוין לדחותם). ואם לא אמר שכרכם על בעה"ב אפילו לא אמר להם שכרכם עלי אלא שכרם סתם, הוא חייב בשכרם. לפיכך, הוא עובר משום בל תליון. והרמ"א הוסיף: מיהו אם הפועלים יודעים שאין המלאכה שלו אין השליח עובר בסתם (שו"ע חושן-המשפט סי' של"ט סעיף ז'). מקור הלכה זאת במסכת בבא-מציעא (ק"י:), ונתבאר טעמה בברייתא, שאין אחד מהם עובר, זה לפי שלא שכרם, וזה לפי שאין פעולתו אצלו עיי"ש.

מעתה, כיון שפועלים אלה יודעים שעובדים הם בשביל גוף צבורי מסויים, וכ"ש כאשר נאמר להם זאת מפורש מראש, וכ"ש עובדים קבועים של מוסדות צבור, אין מי שעובר על בל-תליון.

עוד נאמר בהלכה: שכיר שמכיר בבעל-הבית שאין דרכו להיות בידו מעות אלא ביום השוק אינו עובר בבל-תליון, אפילו יש לו מעות. ומיום השוק ואילך אם אינו נותן לו עובר משום אל תאמר לרעך. והוסיף הרמ"א: ומ"מ הני שאין דרכם לשלם עד שיחשבו עם הפועלים אינם עוברים, עד שיחשבו עמהם (שם סעיף ט', ומקורו בסוגיא שם).

וכתב על זה הסמ"ע (שם ס"ק י"ח) וז"ל: ואפילו תבעו בזמנו בדבר שודאי חייב לו בלא חשבון, מ"מ לאו בר חיוב הוא כיון דלא הגיע זמן פרעונו עד שיחשבו והרי עדיין לא חישובו. ומתור זה למד הגרא"פ בספרו "שמע אברהם" (סי' ז') שמי ששכר פועלים למלאכה אחת ואי אפשר לקצוץ שכרם כי אם אחר גמר מלאכה אשר יעריכו אותה לפי מהותה ואיכותה הטובה היא

אם רעה, המעט היא אם רב וכו' דאינו עובר, שהרי זה דומה לפסק הרמ"א (הנ"ל) לענין כשאין רגילים לפרוע עד שיעשו חשבון.

נמצא, שלא זו מותנה במציאות, וכל שהפועל יודע שאין כסף לבעל-הבית זה בשעת סיום העבודה, או שאין רגילים לשלם עד שיחשבו, או עד שיעריכו העבודה וכדומה, אין חלות ללא דבל-תליון.

מעתה, הוא הדין לעובדי-צבור היודעים שאין לקופת הצבור כסף מוכן בשעת גמר זמן עבודתם, ובודאי שאין שום כונה מצד העומדים בראש גוף צבורי זה, לצערם, אלא שאין בידם לשלם בזמן, והעובדים יודעים זאת מראש, הרי שאין כאן איסור בל-תליון.

וגדולה מזו כתב הרב בעל "החינוך", ש"אם אין לו כלום שיפרע לו, אינו עובר שלא חייב הכתוב אלא כשיש לו בביתו, או שיכול לפורעו, אבל אם אינו יכול לפורעו, באותו יום, אא"כ יאבד הרבה משלו, לא חייב הכתוב בזה לפי הדומה. ומ"מ ראוי לכל בן-דעת להיות הכסף בידו טרם ישכור פועלים" (מצוה תקפ"ח).
ודבר זה ודאי שאינו שייך בעובדים קבועים של צבור, כאשר הגוף המעסיקם נמצא במצוקה כספית.

לכן, נראה לענ"ד שאין שייכות ללאו זה, כאשר גוף צבורי מעסיק פועלים או עובדים, מכל הטעמים שנתבארו. אלא, שברוח דברי בעל "החינוך" הנ"ל, נאמר, שראוי הוא שהעומדים בראש מוסד או גוף צבורי לדאוג להכין את הסכומים הדרושים לעובדיהם, ולשריין אם שכרם לפני שיוציאו לשום מטרה אחרת, ומהטעם שכתבה תורה בעצמה: כי עני הוא ואליו הוא נושא את נפשו. והחכם עיניו בראשו, וכל העוסקים עם הצבור לשם שמים זכות אבותם מסייעתם, וצדקתם עומדת לעד.